

изгледају периферног карактера али која, у склопу целокупног увида, изазивају бројне дилеме и не доприносе квалитету публикације.

Немогуће је, на пример, отети се закључку да је за Љ. Андрића много важнија била личност аутора „казивања” него квалитет његове белешке о Ваљеву, што не произилази само од обиља података о њима, већ и од садржине и композиције књиге. Не види се због чега су „путници и путописци” (!) подељени на стране, међу којима су Дубровчанин Феликс Петанчић, или Бартол Кашић са Пага, или Јован Перетић из Огулина, и на домаће. Који критеријуми су навели Љ. Андрића да групи аутора из III поглавља стави заједничку ознаку „научници”. А да се не говори о његовој класификацији на књижевнике, историчаре, географе. О квалитету њихових радова, обухваћених збирком и уопште, изречене су бројне неинформисане и наивне оцене.

Не улазећи у стручност и ауторитет потписника поруке „Књигу препоручују за читање”, одштампане на једној од првих страница, нити у мотиве који су руководили Љ. Андрића да прихвати да му књигу препоручују други, а не његов дугогодишњи труд, уложен у стварање њене садржајне вредности, немогуће је не споменути овај преседан у озбиљној литератури, а поготову оној која претендује да има историографски карактер.

Заслужује посебну похвалу графичка обрада књиге. Приложене фотографије града, околине и личности урађене су веома квалитетно а исто то се односи и на целокупну опрему књиге.

ВАЉЕВО, ОД ПОСТАЊА је књига која постоји и о којој се мора водити рачуна у склопу опште библиографије о Ваљеву. Штета је, међутим, што Љ. Андрић није имао снаге да прикупљене податке сажме у целину, макар и дескриптивног карактера, са хронолошким и садржајним празнинама, и да их сам креативно искористи и тако заузме сопствено место „на путу ка историји Ваљева”.

Др Марија Исаиловић

В. Б. САВИЋ, ПРОТА МАТЕЈА НЕНАДОВИЋ, АКТА И ПИСМА, „Дечије новине”, Горњи Милановац 1984.

Објављивање архивске грађе, докумената и званичних преписки, у југословенској историјској литератури, неколико година у назад, добија известан замах, пре свега у виду тематских збирки у ауторству историчара који се баве Историјом Југославије или, пак, зборника докумената у остварењу специјализованих института. Ређе се појављују књиге које систематски обједињују велики број, на разним местима, распрострањене архивске грађе која се односи на одређену историјску личност.

Захваљујући вишегодишњем истраживачком раду Велибора Берка Савића, заљубљеника у националну културно-историјску баштину, историјска литература је обogaћена за књигу о личности Проте Матеје Ненадовића, а, до сада, недовољно истражена документа о његовом животу и раду постала су нам лако приступачна. Пажња читалаца жедних историјског знања изворни садржаји оригиналних аката и писама објављени у књизи Велибора Савића уливају драгоцена сазнања, а непосредност читаочевог додира са њима растерећује од евентуалног ауторовог субјективизма у тумачењу и конструкцији. С друге стране, мисаоном дару историчара Савићева књига нуди безграничне могућности за унапређивање сазнања неопходног за дубину научне истине.

Трагање за архивском грађом, разасутом по многим архивима, је у фазама до научне обраде истраженог материјала најсложенији и најнапорнији посао. Озбиљном истраживачу, поготово професионално оријентисаном, након завршеног сакупљачког процеса и савесно обављеног архивског истраживања отварају се различите могућности презентације резултата. Једна од њих, је селективно приређивање грађе са опредељењем на тематску класификацију битних докумената у целини или појединих делова. Но, такав начин приређивања грађе је сложенији, са присутним ризиком стручне ограничености аутора, па захтева веће опште историјско знање и свестраније познавање архивских фондова. Велибор Берко Савић се определио за лакши

начин – објављивање целокупне сакупљене грађе по хронолошком принципу. Ипак, по резултатима видљивим у књизи, њен аутор је отишао даље од свих који су се бавили личношћу и делом Проте Матеје Ненадовића.

На преко 700 страница приређене књиге „Прота Матеја Ненадовић, акта и писма” налази се 658 докумената, везаних за живот и дело истакнутог српског устаника, дипломате, законодавца и књижевника, кроз која се преплићу догађаји, личности, намере, тежње, осећања . . . Њихова разноврсност како по обиму и садржају, времену и месту настанка, тако и по значају података које нуде и које је могуће црпсти из њих, не само за личност најистакнутијег Ненадовића, већ и за његове савременике, указују на сложеност рада на научној обради једне историјске личности. У смислу претпоставке за даљи озбиљан историјски рад, заправо, је и највећа корисност приређене збирке. Вредност књиге Велибора Савића је и у обједињености свега што су његови претходници истражили и материјала који се први пут објављује. Из ове унутрашње поделе објављиваних (366) и први пут објављених (292) докумената проистиче и њихова појединачна важност за историчаре и добре познаваоце поменутих тематике. Мерено аршинима историчара, највећи квалитет књиге је у документима који се први пут објављују, а посматрано у целини они заједно са већ познатим документима дају збирци карактер својеврсне биографије Проте Матеје Ненадовића.

Први докуменат у збирци је акт Аустријског Војног Савета Алекси Стефановићу (Ненадовићу н. а.) о висини пензије, из 1790. године; последњи – од 22. октобра 1854, када је Прота био већ дубоко у осмој деценији живота. Међу бројним документима смештеним између ова два налазе се сведочанства са разних подручја Протиног деловања, његовог јавног и приватног живота. Представке султану са потписима устаничких вођа међу којима је и потпис Проте Матеје Ненадовића, затим текстови уговора и преговора устаника са Турцима које је он писао, писма устаничких старешина упућивана руском цару Александру I, аустријском цару Францу I, руском министру иностраних послова Чарторијском, преписке са сремско-карловачким митрополитом Стефаном Стратимировићем, писма упућивана Проти Матеји од стране устаничких старешина, документовано говоре о Протином заступништву народних интереса и задацима који су му поверавани. Значајна је и преписка са Карађорђевићем и Милошем Обреновићем, као и документа из 1848. и 1849. године. У књизи има и докумената из Протиног приватног живота – судски спорови, који откривају другу страну Протине личности.

Целокупна грађа у књизи Велибора Берка Савића у многоступењу поткрепљује филозофски сажет, у „Мемоарима” изречен, закон живота и историје о „вечној променљивости судбине”, „служењу и господарењу, војевању опасних ратова и уживању благодети општег мира, животу у сваком благу и изобиљу и сиромаштву. . .”

Без обзира на број докумената садржаних у овој књизи који доиста импресионира, жеље и амбиције истраживача нису овим коначно задовољене, нити се поуздано може тврдити да су овом књигом исцрпљена сва сачувана документа о Проти Матеји Ненадовићу. Отуда, колико год импонује коректност приређивача у објашњењима сваког појединачног документа, напоменама, регистру, имена и места, основном прегледу коришћених архива и литературе датог у „Предговору”, толико смета неодмерена сигурност аутора у непоузданој констатацији да ова књига „представља комплетну збирку свих докумената о Проти Матеји Ненадовићу, сачуваних до данашњих дана”.

Осим сакупљања и систематског сређивања грађе нису занемарљиви напори аутора у раду на транскрипцији рукописа, а збирку чини значајнијом штампање оних докумената која су на немачком језику и у преводу и у оригиналу. Историографску вредност има расправа око имена Матија или Матеја, односно Матеј, Матфеј или Матеј, где се аутор аргументовано опредељује за изворну варијанту имена Матеја.

За књигу воље и труда како би је радо назвали, осим аутору све похвале издавачу за ретко квалитетну опрему.

Мирослав Перишић